

УДК 631.4 (477.7)

Сидякіна О.В.

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», Україна

e-mail: gatajnovaal@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Південь України є зоною нестійкого зволоження. Отримати високі рівні врожайності вирощуваних культур, особливо в посушливі роки, тут досить складно. Головним стабілізуючим фактором збільшення об'ємів сільськогосподарської продукції є зрошувані землі.

Неоднорідність умов зволоження зумовила різноманітність рослинного покриву. Відповідно до трав'яних асоціацій сформувалися різні ґрунти: під різнотравно-типчакowo-ковилowymi степами – чорноземи звичайні, під типчакowo-ковилowymi – чорноземи південні; під полино-типчакowymi – каштанові.

Чорноземи звичайні відрізняються від типових меншою потужністю гумусового і перехідного горизонтів, хоч вміст гумусу в орному шарі у них може бути навіть вищим, ніж у чорноземах типових. Значна кількість гумусу, насиченість основами, близька до нейтральної реакція ґрунтового розчину, а також важкий гранулометричний склад сприяють утворенню в цих ґрунтах агрономічно-цінної водостійкої структури. Потенційні можливості цих ґрунтів за достатньої кількості вологи майже не обмежені.

Чорноземи південні, порівняно зі звичайними, мають ще меншу потужність гумусового горизонту. Їхньою характерною ознакою є наявність у перехідному горизонті скупчень карбонатів у вигляді «білозірки». У зв'язку з тим, що в південному Степу ґрунтотворні лесові породи часто бувають засоленими і містять багато натрію, чорноземам південним властиві процеси засолення та осолонцювання.

У чорноземах солончакуватих, які містять малорозчинні солі, профіль майже не змінюється, порівняно з незасоленими відмінами. Найбільших змін зазнає структура ґрунту, стаючи неводостійкою і здатною до руйнування. За осолонцювання чорноземів спостерігають морфологічні зміни профілю. Вони проявляються в освітленні і розпиленні структури верхнього горизонту, в переміщенні колоїдів униз за профілем і значному ущільненні нижніх шарів ґрунту. При змочуванні такі ґрунти набрякають, запливають, стають липкими, а при підсиханні вони зцементовуються, розтріскуються і розпадаються під час обробітку на злиті і тверді брили.

Каштанові ґрунти сформувалися в ще більш посушливих умовах під зрідженим трав'янистим покривом, а тому в ґрунт надходить значно менше органічних решток, кореневі системи рослин проникають на меншу глибину, що обумовлює незначну потужність профілю. Харак-

терною ознакою цих ґрунтів є чітка диференціація профілю за елювіально-ілювіальним типом, яку можна визначити як морфологічно, так і за даними механічного аналізу. Порівняно з чорноземами південними солонцюватими горизонт вимивання проявляється чітко лише за ущільненням і призматичною структурою.

Ситуація, яка склалася на сьогоднішній день, зумовлена, головним чином, тим, що протягом багатьох десятиліть екстенсивне використання земельних угідь, і особливо ріллі, не компенсувалося рівнозначними заходами щодо відтворення родючості ґрунтів. У цьому полягає головна причина низької ефективності засобів, які застосовують з метою інтенсифікації землеробства, а комплекс деградаційних процесів виснажує ґрунтові виробничі ресурси, знижує врожай сільськогосподарських культур. На значній частині площ сільськогосподарських угідь досягнуто межі екологічної збалансованості ґрунтових екосистем і агрофітоценозів. Найбільших збитків ґрунтам завдають водна і вітрова ерозії, безповоротні втрати гумусу і елементів живлення, засолення і підкислення ґрунтів, висушування і перезволоження, в тому числі заболочування, забруднення промисловими відходами, викидами і отрутохімікатами.

Заходи щодо підвищення продуктивності земель та їх охорони дуже різноманітні і повинні здійснюватись комплексно, як єдина система, взаємно доповнюючи один одного і посилюючи дію всіх інших.

Раціональне землекористування в сільському господарстві включає правильну організацію території, формування культурного агроландшафту. Екстенсивне землеробство призвело до розорювання лучних земель аж до зрізів русел річок, спадистих і крутих схилів, на яких повинні рости ліси, чагарники і трави. У кожному конкретному районі повинно бути своє, науково обґрунтоване співвідношення між полем, лісом, луками, болотами, водоймищами, що дасть найвищий господарський ефект і збереже навколишнє середовище.

Важливим напрямком виходу із ситуації, що склалася, є організація і дотримання польових, кормових, протиерозійних та інших сівозмін. Необхідно оптимізувати розмір полів у сівозмінах, оскільки вони досить часто є завеликими. Поля сівозмін потрібно нарізати за контурами ґрунтових відмін, а не розбивати різноґрунтові ділянки на правильні прямокутники з метою полегшення механізованого обробітку. Кожна ґрунтова відміна має свої індивідуальні особливості щодо обробітку, проведення меліоративних заходів і удобрення.

Для збереження і покращення фізичних властивостей потрібно різко скоротити повторність обробітку ґрунтів, перейти на прогресивні та ефективні його форми, легкі машини і механізми.

Важливу роль у відновленні родючості ґрунтів відіграє органічне землеробство, яке базується на використанні органічних добрив, насамперед гною, торфу, сапропелів. Не меншу роль відіграє ґрунтова

фауна, яка здійснює гуміфікацію органічних решток. Особливо велике значення у цьому дощових черв'яків. В країнах Європи на спеціалізованих біофабриках налагоджено їхнє масштабне вирощування.

Підвищенню вмісту гумусу в ґрунтах сприяє безплужний обробіток. На добре гумусованих ґрунтах зростає ефективність мінеральних добрив, знижується їх побічна негативна дія, краще нейтралізуються шкідливі домішки.

Для покращення родючості ґрунтів необхідно здійснювати меліоративні заходи, основою яких повинна бути комплексність.

Агротехнічні меліорації передбачають суттєве покращення агрономічних властивостей ґрунту шляхом оптимального обробітку із застосуванням переривчастого боронування, щілинування, лункування та інших прийомів для затримання снігу та стічних вод.

Лісотехнічні меліорації проводять з метою покращення водного режиму та мікроклімату, захисту ґрунтів від ерозії шляхом заліснення схилів, балок і ярів, вододілів і рухомих пісків, розведення лісів загального агрономічного призначення.

Хімічні меліорації покращують агрохімічні і агрофізичні властивості ґрунтів шляхом використання вапна, гіпсу, дефекату, торфу, сапропелів, компостів, гною та інших матеріалів, що збагачують ґрунт на органіку.

Гідротехнічні меліорації спрямовані на покращення водного режиму ґрунтів шляхом обводнення або осушення (для заболочених ґрунтових відмін), застосування водозберігаючих диференційованих режимів зрошення, науково обґрунтованих поливних норм і придатної зрошувальної води.

Якщо своєчасно і науково-обґрунтовано виконувати запропоновані заходи, можна відновити і значно покращити родючість ґрунтів півдня України, що дозволить одержувати високі і сталі врожаї вирощуваних культур з високими показниками якості.

УДК 633.791 : 631.527 : 631.526.32

Штанько І.П., кандидат сільськогосподарських наук

Інститут сільського господарства Полісся НААН України, Україна

e-mail: shtanko_hop@meta.ua

СОРТОВІ РЕСУРСИ

ХМЕЛЮ ЗВИЧАЙНОГО (*HUMULUS LUPULUS* L.) В УКРАЇНІ

Humulus lupulus L. (*Cannabaceae*) широко відомий як хміль звичайний – це дводомна витка багаторічна рослина, яка на думку деяких вчених походить або з Європи, Західної Азії чи з Північної Америки. Вирощуються в промислових масштабах лише жіночі рослини. Це обумовлено тим, що в жіночих суцвіттях (шишках) хмелю накопичуються специ-